

לתת LATET

טיפול ממשלתי בעוני, בפערים החברתיים ובאי הביטחון התזונתי

הבעיה - תוצאה של מדיניות ממשלתית

שיעורי העוני בישראל הם מהגבוהים בקרב המדינות המפותחות. במהלך שני העשורים האחרונים העוני מחמיר, מעמיק ומתפשט בכלל החברה הישראלית, כתוצאה ישירה של מדיניות ממשלתית שאינה שמה את הטיפול בנושא במקום ראוי בסדר העדיפויות הלאומי, ולמעשה אינה מטפלת כלל בבעיה בגישת מאקרו רחבה, למעט הקצאת משאבים לתכניות נקודתיות ולאוכלוסיות ממוקדות, פעמים רבות בהתאם לשיקולים פוליטיים והשפעת קבוצות לחץ. על אף שיעורי העוני הגבוהים, אי השוויון, הפערים החברתיים וההשלכות של החיים בעוני על רבע מהאוכלוסייה, ממשלת ישראל טרם גיבשה או אישרה תכנית לאומית לצמצום העוני ואין כל גורם ממשלתי אשר מופקד על הטיפול בנושא או ביצוע התיאום והסנכרון הנדרשים בין בעלי העניין במשרדי הממשלה השונים, בשלטון המקומי ובחברה האזרחית.

ההשלכות של העוני על פני החברה בישראל

משמעות החיים בעוני היא הדרה מחיים נורמטיביים, התמודדות עם קשיים עצומים במכלול תחומי החיים וחוסר יכולת למלא את הצרכים החיוניים הבסיסיים הדרושים לקיום ולמחיה בכבוד.

מזה שלוש עשרה שנה מפרסם ארגון לתת את דו"ח העוני האלטרנטיבי, המשקף את המגמות העדכניות בנושא ומשמש כלי אפקטיבי ומשלים להיכרות והבנה מעמיקה של התופעה, באמצעות אינטגרציה בין נתונים וממצאים הנאספים מנתמכי הסיוע, עמותות החברה האזרחית והציבור הרחב. החל משנת 2014 נכלל בדו"ח, לראשונה בישראל, מדד עוני אלטרנטיבי רב ממדי, אשר פותח על ידי ארגון לתת ומכון המחקר ERI ומתבסס על מודל חדשני, הקובע האם ועד כמה אדם הוא עני בהתאם למידת המחסור שלו בחמישה ממדים חיוניים: אי ביטחון תזונתי, השכלה, בריאות, דיור ויוקר המחיה.

ממצאי הדו"ח לשנת 2014 מדגיגים ביותר בכל אחד מממדים אלה: **29.8% מהאוכלוסייה הכללית חיים במחסור, כאשר 13.8% חיים במחסור חמור.** 16.2% מהאוכלוסייה הכללית נמצאים במחסור במדד הביטחון התזונתי, כאשר 6% נמצאו במחסור חמור; **25% מילדי נתמכי הסיוע הלכו לישון רעבים לעיתים קרובות;** עבור 76% מהילדים הנתמכים המרכיב הדומיננטי בתזונה הוא פחמימות; **בעקבות המצב הכלכלי של משפחתם, 36% מילדי הנתמכים נאלצו לעבוד במהלך הלימודים, 27% נשרו מבית הספר ו-32% נאלצו לעבור לפנימייה;** 50% מנתמכי הסיוע עובדים ועדיין חיים בעוני חמור, 71% מהם מרוויחים שכר של עד 4000 ש"ח לחודש; **כפועל יוצא מהתזונה הדלה והלא מאוזנת של נתמכי הסיוע, הם סובלים ממחלות כרוניות בהיקף נרחב: 39% מהנתמכים סובלים מסכרת, 41% מכולסטרול גבוה ו-53% מיתר לחץ דם,** וזאת לעומת 10%, 18% ו-15% בהתאמה, מהאוכלוסייה הכללית; **47.7% מהנתמכים ויתרו על רכישת תרופות או טיפול רפואי בגלל חוסר יכולתם לשלם עבורם; 39% מהנתמכים הגדירו את תנאי מגוריהם כגרועים עד בלתי-נסבלים לעומת 2.2% מהאוכלוסייה הכללית.**

פערים גדולים בחינוך, נגישות נמוכה לשירותי בריאות, דיור לא ראוי, תעסוקה בשכר מינימום ללא תנאים סוציאליים או אכיפה של חוקי העבודה, אי ביטחון תזונתי חמור וההתמודדות עם יוקר המחיה, אינם מאפשרים היחלצות מעוני, יוצרים דורות נוספים של מצוקה, משפיעים על החוסן והתלכיד של החברה הישראלית, ונמצאים בקורלציה ישירה להתגברות התחלואה, האלימות וחוסר הסובלנות.

הפתרון - מדיניות חברתית וסדר עדיפויות לאומי ראוי

ניתן לצמצם את העוני באופן משמעותי, באמצעות יישום מדיניות חברתית, שתשקף סדר עדיפויות לאומי ראוי, לשם הבטחת הביטחון הכלכלי-חברתי של אזרחי ישראל. במהלך עשר השנים האחרונות פועל ארגון לתת על מנת להוביל שינוי בסדר העדיפויות הלאומי ולהפעיל לחץ על הממשלה לאמץ תכנית לאומית לצמצום העוני, עד כה ללא הצלחה. עלינו לדאוג שלא יהיה לנו עוד עשור אבוד. לאור זאת, קורא ארגון לתת לממשלת ישראל לאמץ את הצעדים הבאים במסגרת אישור התקציב ותכנית העבודה ל-2015/16:

1. לגבש תכנית ממשלתית רב שנתית לצמצום העוני, חוצה משרדי ממשלה ובעלת יעדים מדידים
2. לאמץ את מסקנות הוועדה למלחמה בעוני - לחוקק אותן בחוק או לאשרן בהחלטת ממשלה
3. לקבוע יעד שנתי ורב שנתי - הגעה לשיעור העוני הממוצע בקרב מדינות ה-OECD תוך עשר שנים
4. להקצות 1.5% מתקציב המדינה (בבסיס התקציב) לטיפול בעוני
5. לייסד רשות לאומית למלחמה בעוני או להקים גוף מתכלל במשרד ראש הממשלה

הבטחת הביטחון התזונתי של אזרחי ישראל

הבעיה והצורך

אי ביטחון תזונתי הוא הסממן החמור ביותר של העוני, המתבטא בהיעדר יכולת כלכלית ונגישות סדירה לתזונה בסיסית ואיכותית הנדרשת לקיום מאוזן ותקין. בין עוני ואי ביטחון תזונתי יש קורלציה גבוהה וישירה. בהתאם לנתוני המוסד לביטחון הלאומי, בישראל 243,000 משפחות ו-285,000 ילדים החיים באי ביטחון תזונתי חמור. אי הביטחון התזונתי נובע מהפער שבין ההוצאה על מזון הנדרשת למשפחה לבין ההוצאה בפועל. בהתאם לנתוני המועצה הלאומית לביטחון תזונתי וארגון לתת, הצורך המינימאלי לסיוע עומד על 375-500 ש"ח לחודש למשפחה. מכאן, הצורך בסיוע עומד על 1.1-1.45 מיליארד ש"ח לשנה.

הפתרון

כל עוד שפירוטות מאקרו רוחביים כמו גובה הקצבאות או שכר המינימום אינם מחלצים מעוני ובפועל ישנן מאות אלפי משפחות אשר חיות באי ביטחון תזונתי חמור, יש לתת מענה ישיר ואפקטיבי להתמודדות עם הבעיה והאחריות לכך היא של המדינה. על פי תכנית המועצה הלאומית לביטחון תזונתי, אשר נוסדה בחוק של כנסת ישראל על מנת להמליץ על יישום מדיניות בנושא, הפתרון הראוי הוא הקמת מיזם לאומי לביטחון תזונתי, אשר מתבסס על הצלת מזון, פעולת ארגוני על ואסדרת תחום הסיוע על ידי עמותות המזון.

בניגוד לפתרונות אחרים, כגון: כרטיסים מגנטיים, הדורשים השקעה כספית בגובה עלות הסיוע (1:1), הצלת מזון, המבוססת על מודלים קיימים ומוכחים בישראל בעולם, שימוש במשאבים קיימים וניצול כשל שוק, מדגימה מינוף של 1:5 והחזר (SROI) מיטבי על ההשקעה. הקמת מיזם לאומי לביטחון תזונתי, יביא להצלה של מזון בשווי מאות מיליוני ש"ח (בישראל מושמד מדי שנה מזון בשווי 1.4 מיליארד ש"ח) ויאפשר סיוע למאות אלפי אנשים החיים באי ביטחון תזונתי חמור - אשר אינם מקבלים מענה הולם.

המיזם הלאומי מציע גם שיתוף פעולה תלת מגזרי: משרד הרווחה והשירותים החברתיים והמועצה הלאומית לביטחון תזונתי - מימון ותקצוב, תהליכי רגולציה, הגדרת הקריטריונים לסיוע, ליווי, מעקב, מחקר והערכה; ארגוני העל - אסדרת תחום הסיוע במזון של עמותות החברה האזרחית, פיתוח תשתיות הצלת מזון, ניהול מערך איסוף, רכש וחלוקת מזון ארצית, שוויינית, מפקחת ומבוקרת לכל המגזרים בחברה הישראלית, באמצעות מאות עמותות סיוע, בהתאם לקריטריונים מובנים, פעולה בהתאם לקוד אתי ומימוש ערך כבוד האדם; תעשיית המזון והמגזר העסקי - תרומות מזון, לוגיסטיקה וידע.

מודל פעולה המבוסס על הצלת מזון הוא הפתרון היעיל ביותר, עליו המליצו המועצה הלאומית לביטחון תזונתי ומבקר המדינה (דו"ח בנושא אבדן מזון) מאפשר את מינוף ההשקעה וכפועל יוצא הגעה למקסימום משפחות החיות באי-ביטחון תזונתי.

על מנת ליישם מודל זה, יש לקוות למנהיגות פוליטית של שר הרווחה והשירותים החברתיים, אשר יעניק לנושא את סדר העדיפויות הראוי, יתגבר על המכשולים הברוקרטים של פקידים ויועצים משפטיים אשר מונעים את יישום המדיניות ואת הענקת הסיוע במשך שנים - ויבצע את הצעדים הבאים:

1. החלטה על הקמת מיזם לאומי לביטחון תזונתי בהובלת משרד הרווחה (בהשתתפות המועצה הלאומית לביטחון תזונתי וארגוני העל, ובתיאום עם משרדי הממשלה: הגנת הסביבה, חקלאות, חינוך).
2. הקצאת תקציב רב שנתי בבסיס התקציב בגובה 200 מיליון ש"ח לטיפול באי ביטחון תזונתי חמור באמצעות המיזם הלאומי לביטחון תזונתי, המתבסס על הצלת מזון (בשילוב רכש מזון).
3. עדכון מבחני התמיכה והתאמתם למיזם לאומי לביטחון תזונתי המתבסס על הצלת מזון. לחלופין, פרסום מכרז על ידי משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

יחד מנצחים את העוני

ארגון לתת הוקם בשנת 1996 ומאז פועל לצמצום העוני למען יצירת חברה צודקת וטובה יותר, על ידי סיוע לאוכלוסיות במצוקה על בסיס אוניברסאלי, הנעת החברה האזרחית לערבות הדדית ונתינה והובלת שינוי בסדר העדיפויות הלאומי. לתת פועל מזה שמונה עשרה שנים כארגון גג מוביל, משפיע ומרכזי, נהנה מתמיכה רחבה של החברה האזרחית בישראל, משתף פעולה עם 180 עמותות סיוע הפועלות בכ-105 יישובים בכל הארץ ובכל המגזרים, ויחד תומך ומעניק סיוע שוטף וקבוע ל-60,000 משפחות באי-ביטחון תזונתי חמור; מפעיל תכנית סיוע הוליסטי לניצולי שואה נזקקים; מוביל ארגון נוער שמטרתו חינוך להתנדבות, פיתוח מנהיגות ויזמות חברתית; מנהל פיילוט של מיזם עירוני חדשני לפתרון בעיית אי-הביטחון התזונתי; עמותת הבת "לתת עתיד" מיסודו של ארגון לתת - מסייעת לפיתוח יזמות עסקית זעירה במטרה להיחלץ מעוני ולהגיע לעצמאות כלכלית.